

УДК 94(438/437.1)“9”

ЗМЦНЕННЯ ПОЛЬСЬКО-ЧЕСЬКОГО СОЮЗУ ТА ЗАГОСТРЕННЯ ПРОТИРІЧ З НІМЕЦЬКОЮ ІМПЕРІЄЮ НАПРИКІНЦІ X СТОЛІТТЯ

Мокрянин Д.М (Ужгород)

Мешко I з династії Пястів об'єднав польські племена між ріками Бобром, Вартою, Віслою і Одером та сформував Польську державу. З цього часу Польська держава і її володарі стають важливим об'єктом європейських міждержавних відносин, вступають у протистояння з Німеччиною в боротьбі за балтійське Помор'я. Оттон I мріяв про нову універсальну християнську імперію, яка б розстелялася від старими та новими країнами. Та князі Болеслав II Чеський і Мешко I Польський вступили в союз і зробили все можливе для заснування власних, чеської і польської церковних систем. Крім того, обидва князі знайшли підтримку у папі Римського, якому не пасували амбітні плани імператора.

Ключові слова: Мешко I, Оттон I, династія Пястів, династія Пршемисловичів, Болеслав II, Польська держава, Чеська держава, Німеччина.

Для багатьох істориків вступ Мешка I на історичну арену є феноменом. Він був першим об'єднувачем польських племен, ім'я якого та героїчні вчинки згадують тогочасні історики та хроністи, в той час як імена його попередників – Жемомисла, Лешка, Жемовіта та Пяста, легендарного засновника першої польської національної династії - згадує польський літописець XII ст., Гелл Анонім, який уклав літопис на початку XII ст. [1, с.332-334]. Єдиним тогочасним хроністом, згадки якого подають нам декілька цікавих повідомлень про Мешка I і його сусіда – чеського князя Болеслава I, є єврейсько-арабський мандрівник Ібрагім ібн Якуб. Державу князя Мешка I він називає найбільшою з усіх слов'янських країн, переповнену медом, пшеницею, рибою та м'ясом. Хвалить військо Мешка I, яке налічувалося за його словами, три тисячі добре озброєних воїнів [11, с.9-10].

Виникнення ранньофеодальної польської держави йшло шляхом об'єднання племінних князівств навколо найсильнішого з них. Розрізнені польські племена нам відомі з німецьких хронік, головне з т.зв. “Баварського географа”. Це були вісляни, що населяли землі на верхній течії Вісли, дедошани, сілезани, ополчани і голасиці в Сілезії, гопляни на території Великої Польщі біля озера Гопло, пиржичани в західному Помор'ї, волиняни на острові Волин, поляни в басейні ріки Варти, мазовшани в середній течії Вісли, їх сусіди куявяни. Автор “Повісті минулих літ” київський монах Нестор на початку XII століття знав уже загальну назву поляків – **Ляхи** [5, с.2]. Державотворчий процес у польських племен почався в середині IX століття і закінчився через сто років, коли під владою великої польської династії Пястів об'єдналися практично всі польські племена і землі [9, с.123; 14, с.225].

На початку правління князя Мешка I були об'єднані два найбільші польські племена – **поляни** та мазовшани, центром їх державного об'єднання стало Гнезно. Це об'єднання займало

територію від середнього Одеру вздовж всієї течії Варти і середньої течії Вісли та нижнього Бугу і згодом одержало назву Велика Польща. На південь від неї в IX столітті сформувалося державне утворення віслян з центром у Кракові, т.зв. Мала Польща. Воно було приєднане в період правління моравського князя Святополка до Великої Моравії, а після її падіння опинилося на якийсь час у складі чеської держави Пршемисловичів. Їм вдалося також підкорити значну частину польського племінного союзу сілезців [10, с.102; 3, с.124]. Незалежними залишалися польські племена, які населяли сьогоденне Помор'я на Балтійському узбережжі. Сюди спрямував свою експансію князь Мешко I. Боротьба за Помор'я була складною і довгою, бо її результатом мало бути досягнення контролю над багатою балтійською торгівлею. Про події, що розвивалися у цьому регіоні ми довідуємось з хроніки саксонця Відукінда Корвейського [17, с.141]. Військо князя Мешка I наštтовхнулось на впертий опір союзу племен велетів-лютичів, яким у військових питаннях радив бунтівний саксонський граф Віхман, заклятий ворог імператора Оттона I. За словами Відукінда, Віхман з воїнами Лютичського союзу “два рази переміг короля Мешка..., вбив його брата та зібрав велику здобич” [17, с.142].

Віхман очолив також військо племені ратарів і вступив у союз з данським королем Гаральдом Синьозубим, ворогом імператора Оттона I. Отже, тут зав'язався складний для польської держави Пястів вузол протиріч: польсько-лютичських, дансько-німецьких і дансько-польських. Князь Мешко I терміново потребував сильного союзника для завершення боротьби в Західному Помор'ї. Він, очевидно, добре розумівся в європейській ситуації, знав, що новозаснована Священна Римська (Німецька) імперія ворогує з Данією і полабо-прибалтійськими союзами слов'ян і сама шукає союзника. Не дивно, що уже в 963 році між князем Мешком I і імператором Оттоном I при посередництві ~~маркграфів~~

Герона був укладений союз. Згідно повідомлення Відукінда, Мешко I визнав себе васалом імператора і зобов'язався йому платити трибут [17, с.142].

Аналіз розвитку подальших подій говорить про те, що це твердження саксонського хроніста має загальний характер. Справа в тому, що позиції німецької сторони на переговорах з Мешком I не були в той момент такими сильними, щоб імператор Оттон I міг йому диктувати свої умови, а польський князь признав би себе васалом у найширшому розумінні цього слова. Звичайно, імператор Оттон I не відмовився б і сам від завоювання Західного Помор'я, на яке претендував польський князь Мешко I. Проте військові сили на чолі з маркграфом Героном він мусив послати проти лужицьких сербів, де у важких боях той зазнав великих втрат, був убитий його племінник, а сам Герон важко поранений [16, с.54]. Маркграф Біллунг в цей же час намагався приборкати князів слов'янських племен вагрів та бодричів, яких під'южував всюдисущий граф Віхман. Згадані обставини ведуть нас до висновку, що переговори мали одну тему: знайти шляхи та засоби, як протистояти спільному неприятели, поморсько-прибалтійським слов'янам.

Мешко I запевнив імператора Оттона I, що зуміє їх підкорити. А щоб розвіяти сумніви у Оттона I і Герона, він погодився платити трибут імперії тільки за ту землю, яку хотів захопити, відому пізніше як Західне Помор'я. Оскільки воеводи імператора не мали можливості підпорядкувати цю територію імперії, найрозумніший вихід був перекласти цю роботу на плечі когось іншого, який був готовий за цю службу ще й платити трибут. Характерно, що Мешко I не просив військової допомоги у німців, як своїх союзників, але чеський князь Болеслав I надав йому два підрозділи кінноти. На цей раз Мешко I мав успіх і з чеською допомогою переміг племена волинів, загинув при цьому і граф Віхман, за смерть якого мав бути йому вдячний саме імператор Оттон I [12, с.119; 6, с.123].

Можна припустити, що після цієї перемоги гирло Одера опинилося в польських руках і військом Мешка I невдовзі було підкорено все Помор'я. За межами держави, яка перетворювалась із Великопольської в загальнопольську, залишались Сілезія і Мала Польща, що знаходились в цей час під владою созирика Мешка I, чеського князя Болеслава I. Але Мешко I ще був і добрим дипломатом, тому не ставив у цей момент завдання приєднання і цих територій. Більше того, пішов на ще більше зближення з Чехією, закріплене його шлюбом з дочкою Болеслава I Дубравкою (965 р.), яка була старшою за нього. Отож цей був шлюб чисто дипломатичний, династичний, характерний для середньовіччя.

В 966 році Мешко I прийняв християнство латинського обряду. Це був фактично дальший

політичний крок, який мав зміцнити міжнародні позиції молодого польської держави, укріпити союз з християнськими державами, Імперією і Чехією на рівних умовах. В християнізації Польщі велику роль зіграли зв'язки з Чехією, бо разом з Дубравкою в Польщу прийшли і перші чеські проповідники і священники [19, с.38]. Той факт, що поляки перейняли християнську віру від чехів, а не прямо з Німеччини, стало найбільшою подією, яка змінила розвиток на слов'янському сході і стала смертельним ударом по намірах імператора Оттона I в цій області. Союз Мешка I з Чехією одночасно обмежував можливість імператора Оттона I використати країну, над якою він вже нібито тримав захисну руку, для того, щоб спробувати своє щастя за Карпатами, де держава Болеслава I, як союзника Оттона I, наближалась до руської держави. В 968 році в Польщу прибув і перший польський єпископ Йордан, ще як єпископ місійний, підпорядкований безпосередньо папі Римському. Йордан був уродженцем Фландрії (сьогоднішня Бельгія). І в цьому питанні польський князь Мешко I був передбачливим, бо початки християнізації Польщі пройшли без участі німецької імперської церкви [3, с.126]. Таким чином, прийняття християнства польським князем було його незалежною акцією. Це був, без сумніву, великий дипломатичний і політичний успіх Мешка I, який діяв в цьому питанні в контакт з чеським союзником Болеславом I.

У імператора Оттона I був намір підпорядкувати всю Польщу юрисдикції новозаснованого ним архієпископства в Магдебурзі як форпосту розширення німецького впливу на схід. Оттон I мріяв про нову християнську імперію, яка б простягалася над старими та новими країнами і була б заснована біля трьох центрів: Риму на півдні, Аахену на заході та Магдебургу на сході. Магдебурзький план імператора Оттона I розвалився після смерті папи Яна XII (помер в 965 році). Його наступник Ян XIII не симпатизував планам Оттона I про нове архієпископство, яке б панувало над усім слов'янським сходом. На синоді в 968 році папа присвоїв магдебурзькому єпископу почесний титул німецького кардинала, але обмежив його юрисдикцію східними німецькими дієцезіями. Але імператор був людиною рішучою, тому не відмовився від свого плану. 18 жовтня 969 р. він оголосив заснування в Магдебурзі архієпископства та заявив, що всі землі на схід від Ельби будуть знаходитись під юрисдикцією Магдебурга, чи вони вже християнізовані, чи лише визначені бути християнізованими в майбутньому [8, с.193].

Слід підкреслити, що як польський князь Мешко I, так і чеський князь Болеслав I, в 60-х роках X століття намагались мирно співпрацювати з Імперією Оттона I. Це чітко проявилось в польсько-лотичських війнах, розриві

суб'єктивності чеського князя з лютичами, польсько-чеському союзу з полабськими слов'янами. Проте надії чеського і польського князів використати у своїх імперських планах Оттона I і під їх прикриттям зміцнювати суверенність своїх держав виявилися безрезультатними. Чеський і польський князі намагалися зміцнити незалежність своїх держав шляхом створення самостійної церковної організації. Болеслав I вислав до Риму в 967 р. свою дочку Младу, безпосереднім завданням якої було отримати благословення папи Римського на створення в Чехії монастиря св.Бенедикта [2, с.64]. Згідно твердженню першого чеського хроніста Козьми Празького, вона везла з собою наказ папи Яна XIII, в якому він не лише заохочував заснування чеського бенедиктинського жіночого монастиря, але і давав дозвіл на заснування єпископства в Празі. Деякі історики вважають, що Млада мала завдання виступати і від імені польського князя [2, с.66]. Саме в цей час в Римі перебував і імператор Оттон I. З його боку, не було зазначено спротиву в питанні заснування празького єпископства, бо він вважав Чехію складовою частиною імперії. Проте саме заснування єпископства в Празі відкладався з року на рік, бо в імперії мало бути вирішено питання його підпорядкування юрисдикції німецьким архієпископствам.

Князь Мешко I планував створення польського єпископства, яке було б під юрисдикцією виключно папи Римського. Той факт, що імператор Оттон I не зміг перешкодити плану князя Мешка I і сам змушений був погодитись на утворення незалежного польського єпископства був доробкою сили Мешка I, яка яскраво розкрила потенціал, з якими плани імператора Оттона I повинні були зустрітись в його експансії на схід. Вголошення заснування Празького єпископства відбулось в 973 році на імперському з'їзді в Кведлінбурзі у присутності імператора Оттона I. Заснування підтвердив папа Бенедикт VI (972-74). Успіхом було те, що єпископство було віднесено під юрисдикцією архієпископства Майнцького, значно віддаленого від Чехії, а не Регенсбургського, баварського, що претендувало на цю роль віддавна. Однак поява нової дієцезії не могла бути простою формальністю. Прага отримала свого першого єпископа – саксонця Детмара який володів чеською мовою – лише через три роки, але і він не був висвячений архієпископом майнцьким Віллігісем. Але виявилось, що не дивлячись на попереднє рішення, празька дієцезія на початку своєї діяльності не охоплювала всю державу Пржемисловичів. В грамоті єпископа Віллігіса від 28 квітня 976 року йдеться не лише празький єпископ, але і *episcopus Moravorum*, єпископ мораванів [2, с.131]. Ясно, що легше було контролювати територію, на якій знаходились два конкуруючі єпис-

копи, призначення яких знаходилося в руках імператора, ніж таку, де був би один прелат. Це і було, мабуть, справжньою причиною того, для чого була заснована ще і моравська дієцезія, яка проіснувала недовгий час. При цьому імператор Оттон I міг хитро апелювати до того історичного факту, що Моравія свого часу вже мала власну незалежну церковну організацію.

В 972 році маркграф Одон, який після смерті Герона (965) заволодів північною Тюрингією, напав на Мешка I. Але напад який спочатку здавався успішним, завершився катастрофою. Німецьке військо зазнало поразки, всі німецькі воєначальники були вбиті. Причини нападу Одона точно невідомі, можливо він намагався відібрати від Польщі частину Помор'я, але міг мати і ширший характер, демонстрацію сили Імперії, в очах якої політичний вплив Мешка I переростав допустиме з її погляду. Поразка Одона загострила польсько-німецькі відносини [4, с.67].

Реакція імператора Оттона I була швидкою. Він звернувся з листом до воюючих сторін з вимогою негайно припинити військові дії і явитись для з'ясування конфлікту на імперський з'їзд на Великдень 973 р. в Кведлінбург. Тут, крім імперських герцогів та маркграфів, були присутні польський князь Мешко I, чеський князь Болеслав II, дванадцять угорських посланців, два болгарські, декілька посланців з Русі та Данії, і навіть з Візантії. Це був останній огляд справи всього життя імператора Оттона I, бо він помер 7 травня того ж року. На з'їзді в повну силу проявилось погіршення відносин між Імперією і Польщею, бо польський князь Мешко I супротив фактів був оголошений винним за конфлікт з маркграфом Одоном. Не були гладкими також чесько-німецькі відносини. Болеслав II очікував остаточного рішення про Празьке єпископство, яке весь час віддалялось. Такі рішення з'їзду показали польському і чеському князям, що в конфліктній ситуації із східнонімецькими феодалами їм не слід розраховувати на підтримку імператора. Для Мешка I стало ясно, що напад Одона не був якимось необачним кроком одного німецького феодала, а був складовою частиною східної політики Німеччини. Ось чому всі герцоги і маркграфи, а з ними і імператор дружно звинуватили Мешка I і тиснули на нього, щоб він покорився. Цікаво відображені ці події в хроніці Тітмара Мерзебурзького. Він пише, що польський князь Мешко I був присутній на з'їзді як простий васал-данник німецького імператора [13, с.96]. Це абсолютно протирічить тому, що писав про Мешка I і його відносини з імперією інший німецький хроніст Відукінд. Для періоду 60-х років X століття він називає Мешка "королем", тобто суверенним володарем, "другом імператора" [17, с.143]. При цьому не було ніяким секретом, і ми про це вже писали вище, що Мешко I платив якусь данину, трибут, але нерегу-

лярно, та і то тільки за здобуту ним територію в Помор'ї. Але васалом імператора у повному розумінні цього юридичного статусу він ніколи не був. Отже, Тітмар Мерзебурзький допустився прямої фальсифікації фактів [13, с.29].

Перед таким єдиним фронтом на з'їзді князю Мешкові I не залишалось нічого іншого як визнати формально покору. Для підтвердження своїх мирних намірів Мешко I передав у заручники імператору свого сина Болеслава. Але і в цьому акті він проявив дипломатичну хитрість, бо перед відправкою сина в заручники він разом з княгинею Дубравкою провів обряд постриження сина (йому було в той час 7 років) і відправки пасма волосся до Риму для папи. Це був старовинний слов'янський обряд, але християнська церква його визнала. Демонструючи дружні відносини з Римом, Мешко I натякав імператору на те, що з князичем слід поводитись гідно, бо він знаходиться під захистом престолу св.Петра [12, с.136].

Смерть Оттона I (973) привела до зміцнення польсько-чеського союзу в умовах династичної боротьби в Німеччині. Проти наслідника трону Оттона II виступив його двоюрідний брат Генріх II, герцог баварський, з яким вступили в союз польський князь Мешко I і чеський Болеслав II. На їх боці був і Гаральд Данський. Але Оттон II переміг свого двоюрідного брата і невдовзі почав готуватись до того, щоб перемогти і його союзників. Його два походи в Чехію (976, 977) привели до замирення Болеслава II з Оттоном у 978 році і визнанням чеським князем свого підлеглого статусу [7, с.78]. Після цього почалась польсько-німецька війна, що тривала два роки (979-980 р.). Німецьке військо перемогло в ній не досягло, був укладений мир між Оттоном II і Мешком I. Відносини між Імперією і Польщею нормалізувались і Мешко платив трибут Імперії тільки за Західне Помор'я. Смерть княгині Дубравки в 977 році була дуже болючою раною в чесько-польському союзі. Вузол, яким ці два народи були зв'язані, порушився, і невдовзі політика князя Мешка I розійшлась з політикою його племінника Болеслава II Чеського.

Німецьке панування над слов'янськими територіями між Одером та Ельбою і на Балтиці було надзвичайно суворим. На слов'ян не діяли привабливо методи християнізації, які застосовували німецькі церковні ієрархи. Лише військова присутність та постійна пильність маркграфів могла на цих територіях утримати мир. Слов'янські племена тільки і чекали нагоди, щоб скинути владу німецьких феодалів. Цей шанс появився коли король Оттон II на чолі головного німецького війська відправився в похід в Італію, щоб здобути імператорську корону. В Італії хотів показати себе здатним воєначальником і вступив у військовий конфлікт з арабами, що захопили

південь країни, потерпів поразку і в бою загинув [8, с.216].

Ці події вселили надію у полабських і прибалтійських слов'ян на визволення. Їх вожді від гирла Ельби та данських кордонів аж до Одера об'єдналися і підняли повстання. Рік 983 в німецьких хроніках значиться чорним днем і одним з найкатастрофічніших в німецькій середньовічній історії. Велети-лютичі об'єднались з бодричами і напали на основні опорні німецькі фортеці на їх землях. Розлютовані повстанці спустошили Гамбург, яким заволодів князь бодричів, знищили Гавелберг, зрівняли із землею Цайтц та пограбували Бранденбург, де розідрали труп єпископа Додла, винахідливість якого під час вимагання десятини від слов'ян викликала важкі спогади. Східнонімецькі маркграфи об'єднали свої війська і нанесли декілька відчужних поразок повстанцям. Був досягнутий компроміс, що забезпечував слов'янським племенам якесь самоуправління. Цю ситуацію змушений був визнати і імператор [15, с.126].

Після смерті Оттона II герцог баварський Генріх II Сварливий зблизився з польським князем Мешком I, чеським Болеславом II та з князем бодричів Мстивоем і з їх підтримкою проголосив себе 23 березня 984 року німецьким королем. Але в Аахені пройшла коронація Оттона III ще 25 грудня 983 року. Підтримка слов'янськими князями Генріха II Сварливого, який лише після смерті Оттона II вийшов на свободу, але вже прагнув сісти на трон, кидає цікаве світло на бурливі події того часу. Чеський князь Болеслав II швидко вибрав собі нагороду за свої послуги, окупувавши Майссен на території лужицьких сербів. Він думав, що таким чином зможе створити стартовий місток для чеської експансії на північ вздовж Ельби. Проте Генріх II Сварливий свою політичну гру знову програв, а неповнолітній король Оттон III з допомогою своєї матері візантійської принцеси Теофано та більшості німецьких герцогів і маркграфів відстояв своє право спадкоємця. Генріх II Сварливий уклав з регентами Оттона III мир і знов був визнаний баварським герцогом. Це був кінець чеських сподівань на експансію і Болеслав II змушений був покинути Майсен [13, с. 131].

Набагато складнішою була позиція польського князя Мешка I. Його та польських вельможів занепокоїло масове повстання полабських слов'янських племен, бо в ньому вони бачили серйозну загрозу і для польської держави в Помор'ї. Виникла також загроза лютичсько-данської антипольської коаліції. Ось чому Мешко I шукав шляхів до встановлення співробітництва на політичному і воєнному полі з Імперією. Втягнений до династичної боротьби після смерті Оттона II, Мешко I на відміну від Генріха Баварського і Болеслава II Чеського не проявив ніякої активності в боротьбі проти Оттона III. Проте

поворот у зовнішній політиці Мешка I намітився ще раніше. Після смерті княгині Дубравки в 977 році Мешко I через три роки одружився з Одою, дочкою маркграфа Саксонської Північної марки Літріха, того самого маркграфа, проти якого були спрямовані удари слов'янського союзу лютичів [19, с.78]. Ода до того ж була монашкою, заради шлюбу з князем Мешком маркграф забрав її з монастиря, що викликало глибоке невдоволення серед церковних ієрархів. Тітмар з Мерзебургу був шокований одруженням Мешка, оскільки Ода була монашкою. Побожний німецький єпископ змушений був в інтересах миру це монашці дробачити. Він писав: "Враховуючи однак користь для батьківщини і необхідність забезпечення миру, із-за всього цього не були розірвані стосунки, але віднайдений був гідний спосіб відновлення взаємної згоди. Дякуючи Оді збільшилась кількість люб'ячих Христа, на батьківщину повернулось багато полонених..." [16, с.197].

Син Мешка I Болеслав Хоробрий одружився, правдоподібно в 984 році, з дочкою майсенського маркграфа Рікдага [16, с.198]. Отже, політичні інтереси польської держави, неминучість конфлікту з лютичьким союзом племен, визначали необхідність союзу Мешка I з Імперією. В 985 році Мешко допомагав саксонцям придушити чергове повстання слов'янських полабських племен. На відміну від Мешка I Болеслав II підтримував союзні відносини з вождями полабських слов'ян і навіть таємно під'юджував їх в протиперських настроях. Новий курс зовнішньої політики Мешка I одержав остаточне оформлення на з'їзді в Кведлінбурзі в 986 році, куди приїхав також Болеслав II [16, с.199]. Присутність на з'їзді Мешка I відмітив і німецький хроніст Тітмар Мерзебурзький і знову у властивій йому інтерпретації: "В ці дні Мешко підкорився королю і поряд з іншими дарами подарував йому верблюда" [16, с.141]. Ми вже писали про тенденційність повідомлень Тітмара щодо політичного статусу Мешка I. Звичайно, йому і на цей раз хотілось бачити тільки визнання польським князем залежності від імператора. В цьому хроніст проявив себе як рупор східнонімецьких феодалів. А тому можемо брати його повідомлення тільки як суб'єктивний погляд на події. В дійсності ж польський князь Мешко I, так само як і Болеслав II Чеський, був самостійним володарем, зів самостійну зовнішню політику, яка відповідала його державі, а до вимог Імперії відносився як до формального кроку.

На з'їзді було остаточно вирішено „флірт” Генріха II Сварливого (Баварського) із полабськими слов'янськими князями. Він назавжди відмовився від союзних з ними стосунків, а Мешко взяв участь у походах німецьких герцогів проти слов'янських повстанців в 987 та 991 роках. У зійні з ратарами Мешко I захопив важливу фортецю і порт на Балтійському морі Щецін [19,

с.85]. Це була злочич, яка захищала польські володіння в західному Помор'ї від нападів із заходу та півночі і контролювала торгівлю з Балтійською. Одночасно це був кінець польської експансії в північнозахідному напрямі, оскільки поляки не могли перейти Одер, де вартували войовничі племена велетів. Їх територія опинилася в сфері німецьких інтересів, що Мешко I мав намір визнати. Польська держава таким чином повинна була міняти напрям своєї експансії на південний схід, де поступово починала вступати в історію Європи Руська держава. Так поляки підійшли досить близько до території, яку руські князі могли вважати сферою своїх власних інтересів. Чехам вдалося заволодіти Моравією, Сілезією та Краківщиною, а інші території на схід до верхів'їв Бугу і Стиру вони змушені були залишити полякам [18, с.98].

Чеський князь Болеслав I, який сам вважав себе спадкоємцем держави Святополка, шкодував про втрату цих володінь і ніколи ні він, ні його син Болеслав II не полишали надії на їх повернення. Це підтверджує і уставна грамота празького єпископства, бо імператор Оттон I визначив Стир та Буг, мабуть на пропозицію Болеслава II, східними кордонами цієї празької дієцезії (єпископства). Важко припустити, що кордони Чеської держави Пршемисловичів могли протягтись аж до верхів'їв Бугу. Реальний погляд на цю проблему говорить скоріше про те, що це була межа впливу празького єпископства, до того ж впливу скоріше всього місійного. Тим не менше, ми бачимо в останній чверті X століття дві політичні сили, слов'янські держави, які суперничали між собою із-за однієї і тієї ж території в період, коли на сцені появляється третій суперник - Київська Русь.

Проте в період правління Мешка I польсько-руські відносини розвивались мирно. Немає ніяких підстав говорити про збройне зіткнення між Польщею і Руссю. Повідомлення руського літописця про похід князя Володимира в 981 році і про повернення нібито захоплених поляками Червеньських міст ("Пішов Володимир до Ляхів і зайняв городи їх - Перемишль, Червен та інші городи, які є й до сьогодні під Руссю", - пише Нестор-літописець) виникло, очевидно в результаті пізнішої редакції чи переробки літописного тексту [5, с.49]. Адже поки польський князь не оволодів Малою Польщею (Краковом і краківською землею), а це сталося в кінці X століття, то він ніяк не міг оволодіти і тримати Червеньські міста, так що Володимир не мусив у 981 році воювати з "Ляхами" [3, с.130; 19, с.86].

Мешко I звернув увагу на племена польської групи, в т.ч. Кракова та Сілезії, які були анексовані Болеславом I відразу ж після катастрофічної поразки угорців у 955 році. До того ж Краків був важливим центром на європейському торговому шляху (Нюрнберг-Прага-Краків-

Київ). Будучи вірним своїй політиці збирати всі племена польської групи під свою владу, Мешко I зосередив свою увагу на відносинах з Чехією. Тут перспектива здавалась привабливою. Мешко I добре знав державницькі і воєнні здібності свого шурина і зробив висновок, що той не зможе протистояти польському тиску. До того ж невдала спроба Болеслава II Чеського експансії в північному напрямі, захоплення Майсену і таємні симпатії до велетів викликали в Німеччині підозру про його неприємельські наміри. Отож, Мешко I розумів, що і з цього боку йому нічого не загрожує [19, с.92].

Другий шлюб Мешка I з дочкою майсенського маркграфа однозначно ставив колишнього союзника чеських князів на бік їх ворогів, німецьких феодалів. Загострилась ситуація на півночі. В 986 році данський король Гаральд Синьозубий захопив польський Волин. Це змусило Мешка I шукати підтримки в Імперії. На знак дружніх з нею відносин він брав участь в німецьких походах проти лютичів. Уклав також союз

з шведським королем Еріком Переможцем і скріпив його шлюбом своєї дочки Святослави з ним. В результаті спільного польсько-шведського походу Волин був знов повернений під владу польського князя [4, с.120].

Державні інтереси чеського і польського правителів зіткнулись в Сілезії і Краківщині. Болеслав II поступово втрачав територіальні надбання батька, що, в свою чергу, вело до зменшення данини. У чеського князя виникли труднощі в утриманні численного війська. А погано оплачуване військо ставало небезпечним фактором внутрішньої політики. Ситуація пршемисловського роду відрізнялась від сильної позиції польської династії Пястовців. В Чехії все ще не було завершено об'єднання всіх племен. Тут все ще знаходився небезпечний конкурент на князівському рівні, а саме Славниковичі, що контролювали значну територію і мали широкі міжнародні контакти [2, с.70]. Все це і стало важливою причиною виходу на історичну арену другого чеського князівського роду, Славниковичів.

1. Галл Аноним. Хроника и деяния князей или правителей польских. – М.: Наука, 1963. – 356 с.
2. Козьма Пражский. Чешская хроника /Вступ. статья, перевод и комментарии Г.Е.Санчука. - М.: АН СССР, 1962.-362 с.
3. Королюк В.Д. Древнепольское государство. - М.: АН СССР, 1956. – 206 с.
4. Королюк В.Д. Западные славяне и Киевская Русь в X – XI вв. – М.: Наука, 1964. - 375 с.
5. Літопис Руський. За Іпатським списком./Переклад Махновець – Л.- Київ: Дніпро, 1989.-590 с.
6. Beumann H. Die Ottonen.- Stuttgart, 1991.-290s.
7. Dvorník F. Zrod střední a východní Evropy. Mezi Byzanci a Římem. – Praha: Prostor, 1999.-525s.
8. Epochen und Strukturen. Bd. I. Von der Vorgeschichte bis zum Dreissigjährigen Krieg / Hrsg. Professor Dr. Imanuel Geiss. – Frankfurt am Main, 1994.-386s.
9. Gieysztor A. Podania nad geneza państwowości Polskiej. -Poznań, 1950.- 421s.
10. Havlík L.E. Slovanské státní útvary raného středověku.- Praha: ČSAV, 1987.- 132s.
11. Jacob G. Arabische Reisegeschichte.- Berlin, 1927.-298s.
12. Jedlicki M.Z. Stosunek prawny Polski do cesarstwa do 1000 r.//Poznańskie Towarzystwo Przyjaciół Nauk, t.12.- Poznań, 1939.- s.119-121
13. Kronika Tietmara // Biblioteka textów historycznych, t.3. Ed.. Jedlický M.Z. -Poznań, Institut Zachodni, 1953. - 487s.
14. Ludat H. Piasten und Ottonen //L'Europe aux IX-XI siècle. Aux origines Etats nationaux. -Warszawa, Vyd. PAN, 1968.- 258s.
15. Lübke Ch. Der Aufstand der Elbslaven im Jahr 983 und seine Folgen // Svatý Vojtěch, Čechové a Evropa.- Praha NLN, 1998.-312s.
16. Tietmar Chronicon /Ed. Trillmich W. -Berlin, DAW, 1962.-365s.
17. Widukinds Sächsische Geschichten /Ed. Hirsch P. - Leipzig, 1931.-196s.
18. Wojciechowski Z. Meszko I and the Rise of the Polish state. - Toruń-Gdynie-London, 1936.-211s.
19. Zakrzewski S. Mieszko I jako budowniczy państwa polskiego. - Warszawa, 1921.-223s.

РЕЗЮМЕ

УКРЕПЛЕНИЕ ПОЛЬСКО-ЧЕШСКОГО СОЮЗА И ОБОСТРЕНИЕ ПРОТИВОРЕЧИЙ С ГЕРМАНСКОЙ ИМПЕРИЕЙ В КОНЦЕ X ВЕКА

Мокрянин Д.М. (Ужгород)

Мешко I с династии Пьястов объединил польские племена между реками Бобром, Вартой, Вислой и Одером и образовал Польское государство. С этого времени Польское государство и его государи становятся важным субъектом европейских международных отношений, вступают у противоречия с Германией в борьбе за балтийское Поморья. Оттон I мечтал о новой универсальной христианской империи, которая простиралась бы над старыми и новыми странами. Князья Болеслав II Чешский и Мешко I Польский вступили в союз и сделали все возможное для создания собственных, чешской и польской церковных систем. Кроме этого, князья получили поддержку у папы Римского, которому не нравились амбициозные планы императора.

Ключевые слова: Мешко I, Оттон I, династия Пьястов, династия Пршемисловичей, Болеслав II, Польское государство, Чешское государство, Германия.

SUMMARY

THE CONSOLIDATION OF POLISH-CZECH UNION AND AGGRAVATION OF CONTRADICTIONS WITH THE GERMAN EMPIRE AT THE END OF THE 10TH CENTURY

D. Mokryanin (Uzhhorod)

Meshko I with the dynasty of Pyastiv united the Polish tribes between the rivers Bobr, Varta, Visla and Oder and formed the Polish state. Since the Polish state and its rulers became an important subject of European intergovernmental relations, they stepped in opposition with Germany in a struggle for the Baltic maritime.

Otton I dreamt about a new universal Christian empire which stretched over old and new countries. The princes Boleslav Czech and Meshko Polish entered into the union and did everything possible for foundation of their own Czech and Polish church systems. In addition, both princes found the support of Pope whose ambitious plans of emperors weren't sent.

Key words: Meshko I, Otton I, the dynasty of Pyastiv, the dynasty of Pshemislovichiv, Boleslav II, Polish state, Czech state, Germany.

УДК 94(437.1) "04/14"+94(430) "04/14"

ВИБОРИ НІМЕЦЬКОГО КОРОЛЯ 1292 РОКУ Й ПОЗИЦІЯ ЧЕСЬКОГО ПРАВИТЕЛЯ ВАЦЛАВА II

Ліхтей І. М. (Ужгород)

У статті висвітлено перебіг виборів німецького короля 1292 р. Як виявилось, їх результат багато в чому залежав від позиції чеського короля Вацлава II. Завдяки йому на німецький трон було обрано майже відомого графа Адольфа Нассау.

Ключові слова: Чеське королівство, Священна Римська імперія, Вацлав II, Рудольф I Габсбург, Альбрехт Габсбург, Адольф Нассау, курфюрсти.

У липні 1291 р. у поважному 73-літньому віці помер німецький король Рудольф I Габсбург (1273–1291). Він відходив у засвіти, маючи тверде переконання в тому, що зробив усе можливе, аби його син Альбрехт посів німецький трон. А вже троє з чотирьох світських курфюрстів були зятями Рудольфа I Габсбурга. Крім того, він мав родича й серед Асканіїв, яким належав четвертий курфюртський голос. В останній рік свого життя Рудольф I Габсбург намагався зв'язати їх круговою порукою, аби під час майбутніх виборів вони голосували саме за його сина [15, с. 121-122]. Однак коли старий король помер, справа набула несподіваного

повороту. Проти обрання Альбрехта Габсбурга висловилися всі церковні курфюрсти, котрі побоювалися його надмірного посилення. Слідом за ними своє небажання щодо цієї кандидатури стали проявляти й деякі світські виборці. Першим від Альбрехта Габсбурга відвернувся молодий чеський король Вацлав II (1283–1305), чоловік його сестри Гутти (Ітки) (1271–1297).

Чимало сучасних дослідників (австрійських, німецьких, чеських) сходяться на думці, що 1292 р. через таку позицію чеського правителя Вацлава II німецьким королем було обрано графа Адольфа Нассау, хоч і Альбрехт